

HÜKÜMETLER VE DEĞİŞEN EĞİTİM-KÜLTÜR-SANAT PROGRAMLARI

Saime Hakan*

İnsanlık onuruna yakışır bir yaşayış düzeni kurmak, plansız ve isteğe bağlı davranışları yıkmak, adaleti sağlamak, ulusal geliri artırmak, yatırımları toplum yararına çevirmek, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla başarmak, ancak düzenli kalkınma planlarını hazırlanması ve yaşama geçirilmesiyle sağlanabilir.

Bu amaca uygun olarak 1963-1994 yılları arasında altı Kalkınma Planı oluşturulmuştur. Otuz yılı kapsayan bu planlı dönemde 23 hükümet-tek ya da koalisyon şeklinde-kurulmuştur. Bu hükümetlerden her biri meclise sundukları hükümet programları ile bir bakıma hem bu 5 yıllık Kalkınma Planları ile olan bağlantılarını, hem de kendilerinden önceki hükümetle olan organik ilişkilerini göstermişlerdir.

30 yıl içinde İnönü, Ürgüplü, Melen, Talu, Irmak, Ulusu, Akbulut, Yılmaz, Çiller hükümet bir, Demirel Hükümeti 7, Ecevit Hükümeti 3, Erim Hükümeti ve Özal Hükümeti 2 kez seçilerek iktidarda olmuşlardır. Demirel, Erim, Ecevit ve Özal Hükümeti iktidarda kaldıkları süre içinde Meclise 14 program sunmuşlardır. Sunulan her program, bir önceki programın adeta bir tekrarıdır. Bir kaç yeni ilke dışında hazırlanan bütün programların özü birdir denilebilir.

Bu çalışma ile eğitim, kültür ve sanat açısından hükümet programlarının kendi aralarındaki çelişkiler, benzerlikler irdelenecek. Bu yolla, sürekli gelişim gösteren parti programlarıyla, bu programlarda yer alan ilkelerin eğitim, kültüre ve sanata getirisi götürüsü bulunmaya çalışılacak.

Konuyu dört aşamada irdelemek amaca uygun olabilir. Birinci aşamada parti programlarının benzerlikleri, ikinci aşamada bu olmuş programların farklılıkları, üçüncü aşamada birden fazla hükümet

* Yrd.Doç.,Anadolu Üniversitesi G.S.F. Öğretim Üyesi.

partilerin hazırladıkları programların kendi içindeki zıtlıkları son aşamada ise metinler üzerinden yapılan bu saptamalarla uygulamalar arasındaki bağıntılar örneklenecektir.

30 yıl içinde kurulan hükümetlerin ortak özellikleri:

- Eğitim sistemine önem verilecek,
- Fırsat ve olanak eşitliğinden herkes yararlanacak,
- Atatürk ilkelerine bağlı laik, sosyal ve demokratik düzen içinde bireyler yetiştirilecek,
- İlgie ve yeteneğe göre eğitim sağlanacak,
- Meslek ve teknik liselere ağırlık verilecek,
- Bursluluk ve yatılılık geliştirilecek,
- Öğretmene, maddi ve manevi destek sağlanacak,
- Televizyon ve radyodan eğitim aracı olarak yararlanılacak
- Teknolojik ve bilimsel gelişme desteklenecek,
- Kültürel değerler korunacak,
- Kültür, uluslararası ilişkileri kuvvetlendirici bir öge olarak kullanılacak,
- Tiyatro ve sinemanın gelişmesi desteklenecek, sanata ve eğitime önem verilecek.

30 yıl içinde kurulan hükümetlerin farklılık gösteren özellikleri ise kısaca şöyle vurgulanabilir:

Memleket ümit ve istikbali olan gençliği, şahsiyet sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek...”¹

“Atatürk’ün eğitimde birlik (Tevhit-i tedrisat) ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verilecektir”² diyen I.Erim Hükümet programında, İmam-Hatip Okulları, orta öğretim sistemine uygun düzenlenecek ve yenileştirilecek, bilimsel ve teknolojik gelişmeye önem verilecek, ilkeleri de ilginçtir.

¹ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.80.

² Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.203.

II. Erim Hükümetlerinde “Eğitimle ilgili reformlar konusunda özel okullarının orta öğretime dayandırılması ile ilgili kararlar korunacaktır...”³ incelemek üzere Atatürk Akademisi Kanun tasarısının çıkarılacak olması Melen Hükümetinin değişik iki ilkesini göstermektedir.

“Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmamızı bu çerçevede, hür demokratik sistem içinde sosyal adalet ilkelerine uygun olarak istikrarlı, hızlı dengeli ve planlı şekilde yürüteceğiz”⁴ Talu Hükümetinin ilkelerinden alınan tümcedir.

Eğitilmiş insan gücünü orta öğretimde teknik konulara yönlendirmenin yanısıra meslek ve sanat dallarında eğitim, ilköğretime dayalı olacak, okullarda meslek ve sanat eğitimi veren bölümlerin ve programların artırılması, ortaokullarda mesleki öğretim görenler gerekli koşulları yerine getirerek liselerin yükseköğrenime hazırlayan bölümüne geçebilmelerine olanak sağlanacak. -Ayrıca üniversite ve yüksek okullara giriş, yüksek öğrenime yönelik programları izleyen öğrencilere sınavsız olması, ihtiyaca göre yaygın eğitim sağlanması, eğitim programlarının taklitçilikten kurtarılması, öğretimin her aşamada, kitaba ve ezbere dayalı eğitim yerine deneyci, gözlemci, araştırmacı olmasına çalışılacak.

Bilimsel ve teknik araştırmaların teşvik edilmesi, araştırmacı ve bulucuların desteklenmesi, sanatın halka dönük olması, I. Ecevit Hükümeti ilkeleri arasında yer alır.

“... genç kuşakların Atatürk’çülük, Anayasamızda ifadesi bulunan çağdaş uygarlık bilinç ve anlayışına sahip, üstün yetenekte insanlar olarak yetiştirilmesi...”⁵

Yüksek öğretim olanağından uzaktan yararlanmak amacıyla, mesleki ve teknik yüksek öğretmen okulları ile eğitim enstitülerinde “mektupla öğretim”e başlanması, öğretmen ihtiyacının karşılanamadığı bölgelerde merkezi seçme ve yerleştirme sınavı öncesinde “üniversiteye hazırlık kursları”nın açılması sağlanacak. Buna ek olarak da, kültür ve

³ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.221.

⁴ Hükümetler ve Programları II.,1960-1980, s.258.

⁵ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.308.

sanat değerlerini koruyacak ve geliştirecek Kültür Bakanlığı'nın yeniden kurulması alışmaları Irmak Hükümeti zamanında gerçekleşecektir.

IV. Demirel Hükümeti programında dikkat çeken ilkelerden bir tanesi şoyledir:

“Milli Eğitim’de amacımız; milletimizin bütün fertlerini Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye alışan; Atatürk inkılaplarına ve Türk milliyetçiliğine bağlı, insan haklarına ve milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş; büyük ve şanlı tarihimizle iftihar eden milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, milli şahsiyetini müdrik, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaş olarak yetiştirilmektir.”⁶ Bu hükümet programında dikkati çeken bir başka madde ise, devlet sahnelerinde ve yayınlarında Türk yazarlara ağırlık verilmesi ahlaka aykırı eserlere yer verilmemesidir.

“Bilim ve araştırmacılı, özgürlük ortamında devlet öncülüğüyle ve gerek üniversitelerin gerek özel sektör sanayilerinin katkılarıyla geliştirilerek, Türkiye’nin olanaklarına ve koşullarına uygun teknolojiler oluşturmaya veya dışarıdan alınacak teknolojileri o yönde geliştirmeye çalışılacaktır.”⁷

II. Ecevit Hükümeti bugüne kadar ele alınmayan engelli kişilerin konusuna da açıklık getirmiştir. Okullarda yaparak-yaşayarak eğitim ilkesi yaygınlaştırılacak. Yazar ve sanatçıların telif hakları güvenceye alınacak. Sanat ve düşün yaşamını zenginleştirenlere özel vergi getirilecek. Yetenekli sanatçılar desteklenecek. Türk film sanayi geliştirilecek ve dünyaya tanıtılacak. Konservatuvar ve sanat okulları yaygınlaştırılacak.

Ahlak, sosyoloji, felsefe ve psikoloji ders kitapları ulusal inançları, manevi değerleri yok edici değil, geliştirici duruma V. Demirel Hükümeti tarafından getirilecek. Aynı hükümet zamanında

⁶ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.324.

⁷ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.362.

benimsenen bir diğerk ilke ise, Türk ilim, dil ve sanat akademilerinin kurulmasıdır.

“TÜBİTAK’ın kalkınma plan ve programlarının gerektirdiği araştırmaları, sosyal konularıyla kapsayacak tarzda yapması imkanları sağlanacak, ejdadımızın ilme yaptığı hizmetleri genç nesillere tanıtması temin edilecektir.”⁸ İlkesi de V. Demirel Hükümetine aittir.

“İmam-Hatip Liselerinin müfredat, eğitim eksiklikleri giderilecektir. İmam-Hatip Liselerini bitirenlere yüksek öğrenim olanağı sağlanacaktır.”⁹ Bu ilke ile ilk defa İmam-Hatiplilere yüksek öğrenim olanağı sağlanıyor. III. Hükümet döneminde ele alınan diğerk ilkeleri de şöyle sıralayabiliriz:

Üniversiteler topluma açık, gelişmeyi destekleyici olacak. Ulusal kültürü değerlendirecek “Devlet Kültür Merkezi ve Müze”; toplumun manevi ve maddi değerlerini ve ürünlerini bilimsel yollarla araştıracak “Türk Kültürü Araştırma ve Derleme Kurumu” kurulacak ve bilimsel verilerle düzenlenmiş devlet arşivi oluşturulacak.

VI. Demirel hükümeti’nde öğretmenler, Türk çocuklarının milliyetçi ruh içinde yetiştirip, devlete, ulusa, aileye, ulusal değerlere ve geleneğe bağlı bireyler olmasını sağlayacak.

Ulus Hükümet programında, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması dikkate alınarak, eğitim-insan gücü istihdam ilişkisi ile ulusal eğitim sistemimiz, mesleki ve teknik öğretime ağrılık verilecek şekilde tekrar düzenlenecektir.

I. Özal Hükümeti döneminde dikkati çeken ilkelere gelince; “... yüksek öğretim kuruluşlarımızda müspet ilimler, sosyal ve manevi ilimler ile birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesini; bu kuruluşlarımızın sanai, iktisadi, sosyal ve diğerk konularda pratik araştırma ve geliştirmeye yönelmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınması faydalı görürüz.

Yabancı dil, mesleki gelişme ve başarının olduğu kadar, dış ticaret, milletlerarası ilişkiler, ilim, sanat ve kültür alışverişinin de temel aracı haline gelmiştir. Bu yüzden orta ve yüksek öğretim yapan

⁸ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.301

⁹ A.g.e., s.436.

gençlerimizin asgari bir yabancı dili iyi derecede öğrenebilmeleri için gerekli bütün tedbirlerin alınmasını elzem görürüz.”¹⁰

Edebiyat, müzik, resim, folkar, sinema ve tiyatronun geliştirilmesi II. Özal dönemi kültür politikasıdır. Kütüphanelerin modern araç-gereçlerle zenginleştirilmesi ve yurt sathına yayılması da bir başka Özal dönemi hedefidir.

II. Özal Hükümeti döneminde bilgisayarlı eğitim ön plana çıkıyor. YÖK kanunu günün koşullarına göre değiştiriliyor. Kültür alanında, Özal Hükümeti, diğer dönemlerden farklı olarak, Türk edebiyatını ve sanatını dünyaya tanıtmak amacıyla yabancı dillere çevrilmesi ilkesini getiriyor.

Eski eser kaçakçılığının önlenmesi, okuma alışkanlığının yaygınlaştırılması, özel tiyatroların devletçe desteklenmesi Akbulut Hükümetinin ilkelerindendir.

“Çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır. Çağdaş ve etkin eğitim, çağdaş toplumun tartışılmaz gereksinimidir.”¹¹ diyen VII. Demirel Hükümeti YÖK sistemini kaldırarak, yüksek öğretim kurumlarının kendi içlerinde özerk olmasını sağlayacaklarını ilkeleri arasında göstermiştir.

Hükümetin kültür politikası kendini tanımaktan ve açıklamaktan korkmayan bir toplum oluşturmaktır. Amaç “demokrasi kültürünün yerleşmesi ve kültürel etkinliklerin çoğulcu demokratik bir anlayış içinde gelişmesiyle gerçekleştirilecek” olmasıdır.¹²

“Sansür, Muzur ve Basın Yasası gibi yasalardan kaynaklanan kısıtlayıcı düzenlemeler gerek toplumsal yaratıcılığı özgürleştirmek, gerek hükümetimizin temellendirmeye çalıştığı demokratikleşme ülküsünü hızlandırmak için kaldırılacaktır.”¹³

Tiyatro, opera, bale, halk dansları, çeşitli korolar ile bütün sanat dallarında yapılanmaya gidilirken, sanatçılar ve sanat çalışanları sosyal güvenceye kavuşturulacaktır.

¹⁰ Hükümetler ve Programları III., 1986-1987, s.55.

¹¹ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.21.

¹² Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.23.

¹³ Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.23.

Bugüne kadar ilke olarak bile ele alınmayan kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, mesleki eğitimden yararlanması yoluyla tarım dışı sektörlerde de varlığını kanıtlaması ve teşvik politikasıyla iş edindirme planları Çiller dönemi hükümet ilkelerinden en önemlilerinden biridir.

“Hızlı bir sosyal ve teknolojik gelişmeyle bütünleşmiş bir çağdaş yaşamda değişim ve gelişmelerin hızını izleyebilmek, ancak genç kadroların ve genç düşünme biçimlerinin toplum ve devlet hayatına olabildiğince erken katılmasıyla mümkün olabilecektir. Siyasal yaşama katılma dahil, gençliğin önündeki engeller ayıklanacaktır.”¹⁴

Birden fazla seçilen hükümetlerin iktidar olması, hazırladıkları programların rahatça uygulanmasını da beraberinde getirir, getirmesi beklenir. Fakat bu sistemin hiç bir geçerliliğinin olmadığını bugüne kadar iktidar olan hükümetler kanıtlamışlardır. Yedi defa başa gelip, yedi ayrı program hazırlayan bir partinin programları incelendiğinde, bir çoğunun uygulandığı gözlenmemiş, fakat bunun yanında sürekli dile getirilen bazı maddeler de uygulamaya sokulmamıştır, sokulamamıştır.

Bu konuya açıklık getirmesi açısından 25 Kasım 1991 tarihinde iktidar olan hükümetin, hazırladığı programdan bir örnek verilebilir.

Yüksek öğretim kurumlarının içinde buldukları, dar boğazdan kurtulmasını sağlayacak olan maddenin açık şekli şöyledir:

“Hükümetimiz, köklü bir üniversite reformunu gerçekleştirecektir. Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınacak; YÖK sistemi kaldırılarak yüksek öğretim kurumlarının kendi içlerinden seçtikleri organlar eliyle yönetilmesi sağlanacaktır.”¹⁵

Ne yazık ki beşinci yılını tamamlayan hükümet bu ilkeye açıklık getirememiş ve üniversiteleri içinde buldukları sıkıntıyla başbaşa bırakılmıştır.

Bir başka örnek ise; “...üniversite ve yüksek okullara giriş, yüksek öğrenime yönelik programları izleyen öğrenciler için imtihansız olacaktır”¹⁶ diyen 9. Dönem hükümeti oniki ve ondördüncü

¹⁴ A.g.e., s.23.

¹⁵ VII. Demirel Hükümeti, Resmi Gazete, 1 Aralık 1991, S.21068, s.21.

¹⁶ Ecevit Hükümeti, Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.282.

dönemlerde bu görüşünü unutmuş, uygulanması bir yana ilke olarak bile ele alınmamıştır.

İki defa iktidar olmuş, beşinci ve altıncı dönem hükümetinin ilkelerine bakıldığında, dikkati çeken maddelerden biri şöyledir:

“... öğretim üyesi ve öğretmenlik mesleğinin daha çekici kılınması için çözüm bekleyen sorunlar ele alınacaktır...”¹⁷

Ele alınan konu hükümet tarafından altıncı dönemde ele alınmamış ve unutulmuştur. Uzun zamandır açık olan bu yara, büyüyerek günümüze kadar gelmiştir. Son örnek ise onyedinci ve onsekizinci dönemde hükümet olan partinin ilkelerinden olacaktır.

“Fikir ve sanat eserleri sahiplerinin haklarının korunmasına özel olarak itina gösterilecektir”¹⁸ diyen onyedinci dönem hükümeti onsekizinci dönemde de bu ilkesini savunmuş, fakat istenilen sonuca tam olarak varamamıştır. Bugün düşünce ve sanat eserleri üreten kişilerin hakları yenmeye devam ediyorsa, bunun suçu, bugüne kadar iktidar olmuş tüm partilerde aranmalıdır.

Bu bir kaç çarpıcı örnekten sonra, sanat açısından sanatın kendi amaçları açısından programlarıdaki ortak noktaları şu bir-iki alt maddeye sığdırabiliriz:

1. Devlet Tiyatrosu, Operası, Balesi geliştirilecek ve yurt çapında yaygınlaştırılması için bölge tiyatroları kurulacak.
2. Sanatçılar devletçe desteknecek ve telif hakları yasalarla korunacak.

Sonuç olarak; eğitim, kültür ve sanatın sürekli değişen hükümet programlarının içinden çıkarılması gerekiyor. Bugüne kadar belki bir çok insan tarafından düşünülmüş fakat uygulanmamış bir öneriyi sunmak istiyorum.

Bütün siyasi partilerden olmak koşulu ile bir komisyon oluşturulmalı: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının programları bir komisyon tarafından hazırlanmalı, uygulanmalı ve sonuçlarına göre program yeniden ele alınmalı.

Komisyonu seçilen üyelerin eğitim ve kültür düzeyi yüksek

¹⁷ I. Erim Hükümeti, Hükümetler ve Programları II., 1960-1980, s.204.

¹⁸ I. Özal Hükümeti, Hükümetler ve Programları III., 1980-1987, s. 55.

olmalı. Üyelerin milletvekili olma koşulu kaldırılmalı. Bu komisyona bağı Bakanlık elemanları için belli zamanlarda hizmet-içi eğitim uygulanmalı. Çalıştıkları işyerlerinde -gerekmedikçe- kalmaları sağlanmalı. Sürekli değışen program gibi, sürekli değışen bireyler de programın gelişmesini olumsuz etkiler.

Böyle bir öneriyi uygulamaya başladıktan sonra, hükümet değışikliği kimseyi tedirgin etmiz. Belki o zaman istikrarlı gelişmeyi yakalayabiliriz.